

2. **Чотурова, У.А.** Медициналык коллеждин окуу процессинде заманбап маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу [Текст] / У.А.Чотурова, Г.Б.Жээнбекова, А.Ж.Самсиева. // Наука. Образование. Техника. – Ош: КУМУ, 2023.- №3. – С. 223-232.
3. **Васильевна, Т.Р.** Формирование познавательной самостоятельности учащихся общеобразовательных школ при обучении стереометрии [Текст]: Автореф. дис. ... канд. пед.наук: 00345670 / Т.Р.Васильевна.- Ярославль, 2008.
4. **Воробьев, Н.Е.** Развитие творческой активности студентов при изучении дисциплин гуманитарного цикла (на примере преподавания иностранного языка в неязыковом вузе) [Текст]: монография / Н.Е. Воробьев, Э.Ю. Мизюрова. – Волгоград: Перемена, 2001. – 184 с.
5. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарынын 5-9-класстар үчүн «Математика» боюнча предметтик стандарт.- 2020.
6. **Мамбетова, Н.С.** Использование цифровых ресурсов на уроках геометрии [Текст] / Н.С. Мамбетова, Т.И. Анисимова // Общество: социология, психология, педагогика. - 2023.- № 8.- С. 136–143.
7. **Жээнтаева, Ж.К.** Методика использования цифровых видео материалов в практике работы учителя информатики и математики [Текст] / Ж.К. Жээнтаева, Н.С. Мамбетова, К.Э. Мурзахан // Сборник мат. IV Межд. научно-практ. конф., посвященной памяти академика РАН К.А. Валиева, Елабуга, 19 января 2024 года. – Казань: КФУ, 2024. – С. 118-122.
8. **Мамбетова, Н.С.** Геометрия сабагында санариптик окутуу ресурстарын колдонуу технологиясы [Текст] / Н.С. Мамбетова // Наука. Образование. Техника. – Ош: КУМУ, 2023.- №3. – С. 243-252.
9. **Оржековский, П.А.** Развитие и оценка творческих способностей учащихся на уроках в условиях цифровизации непрерывного образования [Текст] / П.А.Оржековский, С.Ю.Степанов, И.Б.Мишина // Непрерывное образование: XXI век. – 2020. – Вып. 3 (31). – DOI: 10.15393/j5.art.2020.6044.

Поступила в редакцию: 21.11.2024 г.

УДК 37.013

Израйилова А.А.

аспирант Ошского государственного университета, Кыргызская Республика

Укуева Б.К.

д. п. н., профессор Ошского государственного университета, Кыргызская Республика

КОМПЮТЕРДИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ КОЛДОНУУ МЕНЕН АНГЛИС ТИЛИ ПРЕДМЕТИН ОКУТУУДА НАТЫЙЖАЛУУЛУГУН ТЕКШЕРҮҮ МЕТОДИКАСЫ

Жумушта англис тилин окутуу боюнча тесттерди түзүүдө текшерилүүгө тийиш болгон билимдерди, көндүмдөрдү белгилеп чыгуу, белгиленген текшерилүүгө тийиш болгон билимдерди жана тапшырмаларды жөнөкөйдөн татаалыраагына карата белгилүү ырааттуулукта текшерүү үчүн жайгаштыруу, тапшырмалардын формасын аныктоо, тест үчүн материалдарды жыйноо, окуучулардын каталарын анализдөө, дистракторлорду тандап алуу тапшырмаларды жана аларга жоопторду талдоо үчүн статистикалык материалды чогултуу маселелери камтылган. Изилдөө Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университетинин базасында жүргүзүлүп ага филология адистиги боюнча билим алып жаткан биринчи курстун студенттери жана англис тили предметинин окутуучулары тартылган. Иштин максаты англис тилин үйрөтүүдө тесттик маселелердин ролун аныктоо менен педагогикалык багытта окуган студенттерде чет тили сабагындагы грамматика жана орфографияны окутуунун методикасын өнүктүрүү. Тил үйрөтүүнүн ар кандай сабактарында бир катар терминологияларды оозеки формада түшүнүү бир топ кыйынга турат. Чет тилин үйрөтүүдө тесттерди колдонуу окутуунун натыйжалуулугун жогорулатат. Тесттерди түзүү ыкмалары ар кандай критерийлерди талап кылат. Изилдөөнүн жыйынтыгында англис тилин окутууда тесттерди туура түзүү этаптары аныкталды.

Негизги сөздөр: педагогика; баалоо; методика; коммуникативдик; лингвистика; дистрактор; тест; баяндама; эксперимент.

МЕТОДИКА ПРОВЕРКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В данной работе изложены знания и умения, подлежащие проверке при создании тестов по обучению английскому языку, расставлены проверяемые знания и задания в определенной последовательности от простых к более сложным, определен вид заданий, собраны материалы для теста, проведен анализ знаний учащихся, ошибок, отвлекающих факторов. Исследование проводилось на базе Кыргызско-Узбекского международного университета имени Б.Сыдыкова с участием студентов первого курса филологического факультета и преподавателей предмета «Английский язык». Цель работы – определить роль тестовых вопросов в обучении английскому языку и разработать методику преподавания грамматики и правописания на уроках иностранного языка студентам, обучающимся по педагогическому направлению. Понять ряд терминов в словесной форме на различных уроках преподавания языка довольно сложно. Поэтому использование тестов при обучении иностранному языку повышает эффективность обучения. При этом, методы создания тестов требуют других критериев. В результате исследования были определены этапы правильной подготовки тестов при обучении английскому языку.

Ключевые слова: педагогика; оценивание; методика; коммуникативная; лингвистика; дистрактор; тест; отчет; эксперимент.

METHODOLOGY FOR CHECKING THE EFFECTIVENESS OF TEACHING THE ENGLISH LANGUAGE SUBJECT USING COMPUTER TECHNOLOGIES

The article outlines the knowledge and skills that are subject to testing during creating tests for English language, arranges the knowledge and tasks to be tested in a certain sequence from simple to more complex, determines the type of tasks, collects materials for the test, and analyzes students' knowledge, errors, selects distractors, tasks and includes questions for collecting statistical material for answer analysis. The study was conducted on the basis of the Kyrgyz-Uzbek International University named by B. Sydykov, with the participation of first-year students of the Philology Faculty and teachers of the subject “English language”. The purpose of the work is to determine the role of test questions in teaching English and to develop a methodology for teaching grammar and spelling in foreign language lessons to students studying in the pedagogical field. It is quite difficult to understand a number of terms in verbal form in various language teaching lessons. Therefore, using tests in teaching of foreign language increases the effectiveness of learning. But test creation methods require other criteria. As a result of the study, the stages of correct preparation of tests when teaching English were identified.

Key words: pedagogy; assessment; methodology; communicative; linguistics; distractor test; report; experiment.

Изилдөөнүн объектиси – англис тили сабагы.

Изилдөөнүн предмети – англис тили курсун окутуу процессинде филология адистигинин студенттерине тесттик тапшырмаларды колдонуу процесси.

Изилдөөнүн максаты – англис тили курсун окутууда тесттик тапшырмаларды колдонуу методикасын түзүү.

Максатка ылайык, төмөнкүдөй милдет коюлду:

Англис тилин окутуу процессиндеги билимди текшерүүдө тесттерди колдонуу баалоонун натыйжалуулугун жогорулатаарын далилдөө.

Киришүү. Учурдагы билим берүү системасынын маанилүү маселелеринин бири бул — окутуунун натыйжалуулугун, сапатын текшерүүнүн жолдорун жакшыртуу. Окутуунун натыйжаларын баалоонун учурда колдонулуп жаткан усулунда бир топ кемчиликтер бар. Андыктан, объективдүү көзөмөл жүргүзүү каражаттарын жана түрлөрүн иштеп чыгуу өзгөчө мааниге ээ [1. 96 б.]. Мындай талаптарга билим берүү тармагында кеңирээрэк колдонулуп

келе жаткан окутууну компьютердик тесттик баалоо технологиясы жооп берет. Тесттерди компьютерде көзөмөл жүргүзүү текшерүү убактысын бир топ үнөмдөөгө жардам берет.

Тестирилөө – бул билим алуудагы жетишкендиктеринин деңгээлин мүмкүн болушунча объективдүү баалоого жана натыйжаны сан түрүндө көрсөтүүгө өбөлгө жараткан атайын иштелип чыккан жана илимий жактан оптималдаштырылган аттестациялоо процедурасы. Мындай текшерүү атайын иштелип чыккан материалдар – тесттерди колдонуу менен жүзөгө ашырылат. Педагогикалык тест – бул сыналучулардын билимин, жөндөмүн жана көндүмдөрүн (окуп-үйрөнүүсүнүн деңгээлин), өздөштүрүүсүнүн түзүмүн жана деңгээлин сапаттуу баалоого мүмкүндүк берүүчү атайын формадагы тапшырмалар системасы [2. 29-35 б].

Атайын формага ээ болгон тапшырмалардын топтомдорунун баары эле тест болуп эсептелбейт. Профессионалдуу иштелип чыккан тесттер педагогикадагы баалоонун катасын азайтууга мүмкүнчүлүк берет. Атайын иштелип чыккан тесттер: сыналучулар тарабынан тестти аткаруунун жыйынтыгы боюнча сапатын текшерүү, кайрадан жеткире иштеп чыгуу, статистикалык ченемдерди (мүнөздөмөлөрдү) аныктоо сыяктуу стандартташтыруу жол-жобосунан өткөрүлөт. Стандарт тесттер тестирилөө шарттарын, нускамаларды камтыган касиеттерге ээ болууга тийиш.

Изилдөөнүн максаты – компьютердик-технологияларды колдонуу менен окутуунун натыйжалуулугун текшерүүнүн методикасын илимий негиздөө. **Милдети**- билимин контролдоонун методикасын аныктоо.

Жыйынтыктар жана аларды талкуулоо.

Тестти иштеп чыгуу үчүн бир катар методикалык маселелерди чечүү талап кылынат:

1. Тестирилөөнүн максаттарын аныктоо (учурдагы жана тематикалык көзөмөл, окутуунун акыркы деңгээлин текшерүү).

2. Текшерилүүгө тийиш болгон билимдерди, көндүмдөрдү белгилеп чыгуу. Бул үчүн колдонуудагы окуу китептеринин окуу-методикалык материалдарына, стандарттын же программалардын окутуунун милдеттүү натыйжаларына болгон талаптарына методикалык анализ жүргүзүү зарыл.

3. Тесттин түзүмүн иштеп чыгуу, б.а. белгиленген текшерилүүгө тийиш болгон билимдерди жана тапшырмаларды жөнөкөйдөн татаалыраагына карата белгилүү ырааттуулукта текшерүү үчүн жайгаштыруу, тапшырмалардын формасын аныктоо. Тапшырмалардын формасын тандоо максатына жана тестирилөө объектисине ылайык жүзөгө ашырылат. Жабык формадагы тесттик тапшырмалар (көп жолку тандоолор, ылайыктуулугун же ырастоо ырааттуулугун аныктоо үчүн иштелип чыккан) окуучулардын тилдик материалды өздөштүрүүсүн жана коммуникативдик жөндөмдүүлүктүн өнүгүшүн текшерүү үчүн колдонулушу мүмкүн. Коммуникативдик жөндөмдөр ачык формадагы тапшырмалардын жардамы менен текшерилет (толуктоо иштелип чыккан тапшырмалар).

4. Англис тили боюнча тесттер болгон учурда, тест үчүн материалдарды жыйноо, дистракторлорду тандап алуу үчүн окуучулардын каталарын анализдөө зарыл. Коммуникативдик окуу жана аудитти текшерүү үчүн тексттерди тандоо өзгөчө кыйынчылык жаратат. Окууну текшерүү үчүн тексттерди тандоонун негизги критерийи аутенттүүлүк болууга тийиш. Тесттин мазмундук жарамдуулугун камсыз кылуучу тексттердин жанрдык көп түрдүүлүгү таанышуу, карап чыгуу жана изилдөөчү окуу аркылуу көндүмдөрдү текшерүүгө мүмкүндүк берет. Тексттин сыналучулар үчүн жетиштүүлүгүн жана алгылыктуулугун, башкача айтканда, тексттин мазмундуу жана лингвистикалык кыйынчылыктарын эсепке алуу,

тестирилөө тексттин мазмунунун ылайык келиши тест жүргүзүүнүн негизги критерийлири болуп эсептелет.

5. Тест түзүүдө тапшырмалардын баяндалышына, дистракторлорго, башкача айтканда, көптүк тандоого байланышкан тесттердеги туура эмес жоопторго өзгөчө көңүл буруу зарыл. Дистракторлор туура жоопко окшош, формасы же мазмуну боюнча бирдей көңүл буруу жөндөмүнө ээ болуусу зарыл. Тесттик тапшырмалар төмөнкүдөй бир катар талаптарга жооп берүүгө тийиш: тапшырманын тесттин жарамдуулугун камсыз кылуу максатына так дал келиши; баяндамалардын (формулировка) кыскалыгы жана тууралыгы; көз каранды жоопторду жокко чыгаруу, башкача айтканда, туура жообу мурдагы тапшырманын жообунан көз каранды болгон тапшырмаларды (чынжыр түрүндөгү үзгүлтүксүз тапшырмалар) алып салуу. Окуу жана аудит боюнча тесттерди колдонуу практикасы көрсөткөндөй, кээ бир учурларда тесттердин тапшырмаларында жооптор же логикалык жактан бирдей болуп калат, же туура жоопту бөлүп көрсөтүү кыйынга турган бир нече жоопторду болжолдойт.

6. Тесттик тапшырмаларды жана аларга жоопторду талдоо үчүн статистикалык материалды чогултуу максатында тестти эксперименталдык текшерүүдөн өткөрүү. Статистикалык анализдин натыйжасында тапшырмаларды жана алардын жоопторун тесттин акыркы вариантына киргизүүнүн максатка ылайыктуулугу жөнүндө жыйынтык чыгарылат [3. 34-41 б].

Окуучулар чет тилде сүйлөө ишинин ар кандай түрлөрүн акырындык менен өздөштүрөт, бул процессти материалды системалуу жана ырааттуу өздөштүрүүгө негизделген жана сүйлөө жөндөмдүүлүгүнүн калыптанышы менен түшүндүрүүгө болот [4. 127 б]. Мында окуучулардын сүйлөө жөндөмдөрүнүн жана тилдик көндүмдөрүнүн калыптануу деңгээли ар кандай болот. Көзөмөл жүргүзүү бул процесстин болуу мүнөзүн, тилдик материалды өздөштүрүүдө жана сүйлөө көндүмдөрүн өздөштүрүүдө сыналуучу кыйынчылыктарды, ошондой эле окутуу процессинин натыйжалуулугун, методикалык жаңылыштыктарды аныктоо үчүн зарыл [5. 16-19 б].

Көзөмөл жүргүзүүнүн агрессивдүү мүнөзүн эске алганда, мугалимдин алдында көзөмөлдү билим берүү процессин башкаруу каражатына айландыруу менен анын терс касиеттерин жокко чыгаруу маселеси турат. Мындай контролду жүзөгө ашыруу инструменттерин аныктоо төмөндөгү схемалар аркылуу жүргүзүлөт: «Мугалим үчүн – ачык текшерүү, коррекциялоо, байкоо, эсепке алуу, баалоо, белгилөө; окуучу үчүн – өзүн-өзү контролдоо, өз ара көзөмөлдөө, өзүн-өзү жана өз ара баалоо» [6.189 б]. Жогоруда айтылгандардын негизинде, контролдоо үчүн окуу процессин дифференциялуу жана так башкарууга жөндөмдүү башкаруу куралдарынын топтомун колдонуу зарыл экендигин белгилеп кетмекчибиз.

Окуучулардын билимин жана билгичтигин контролдоонун негизги максаты болуп предмет боюнча программада каралган билимге, билгичтиктерге жана көндүмдөргө ээ болуу деңгээлин же материалды окутуунун сапатын аныктоо саналат. Контролдоонун максаты окуучулардын өзүн-өзү көзөмөлдөөсү жана өз ара контролдоого муктаждыктарын калыптандыруу менен байланышкан. Бул максат окуучуларда аткарылган ишке болгон жоопкерчилик, демилгелүүлүк сыяктуу инсандык сапаттарды тарбиялоону болжолдойт.

Учурдагы жана жыйынтыктоочу көзөмөл үчүн компьютерди колдонуу окуучулардын билимин жана көндүмдөрүн калыптандыруу процессинде контролдоо төмөнкү функцияларды аткарат: көзөмөлдөөчү, окутуучу (билим берүүчү), диагностикалык, прогностикалык, өнүктүрүүчү, багыт берүүчү жана тарбиялык. Башкаруу функциясын бөлүп көрсөтүү анын окуу процессиндеги ролун жана маанисин баса белгилейт. Бул функциялар ар кандай

даражада жана ар кандай комбинацияларда көрүнөт. Белгиленген функцияларды практикада ишке ашыруу көзөмөлдү эффективдүү кылат, окуу процессинин өзүнүн эффективдүүлүгү да жогорулайт [7. 19-92 б].

Чет тили сабагында контролдоо ар кандай максаттарды көздөйт, бирок ошол эле учурда ал өз алдынча максат эмес жана тарбиялык мүнөзгө ээ, ал төмөнкүлөргө мүмкүндүк берет:

- окуу процессин өркүндөтүүгө;
- окутуунун эффективдүү эмес жолдорун жана ыкмаларын натыйжалуураактары менен алмаштырууга;
- практикалык тил көндүмдөрүн оңдоо жана өркүндөтүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүүгө;
- чет тили аркылуу тарбиялоого.

Окутууну жана тарбиялоону натыйжалуу башкаруу үчүн илимий уюштурулган башкаруу системасы талап кылынат. Ал билим берүү процессинин органикалык компоненти катары төмөнкү функцияларды аткарат [8. 58 б):

- контролдоо (чет тилинин көндүмдөрүнүн менен жөндөмдөрүнүн калыптануусунун белгилүү деңгээлин текшерүү);
- окутуу (билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү контролдоо процессинде системалаштыруу, аларды жалпылоо, логикалык топтоштуруу, бекемдөө жана өркүндөтүү);
- башкаруу же башкаруучулук («системалаштыруу, билимдерди логикалык жактан топтоштуруу, окуучулардын психикалык ишмердүүлүгүнүн жалпы маданиятын жогорулатуу», окутуунун «терс натыйжаларынын алдын алуу»);
- диагноз жүргүзүүчү, же диагностикалык (окутуунун тигил же бул этабында чет тилдик көндүмдөрдүн, жөндөмдүүлүктөрдүн жана билимдердин объективдүү болгон деңгээлин аныктоо, окутуунун оң/терс натыйжаларын, окутуудагы боштуктарды, ошондой эле окутуунун бул методологиясынын өздөштүрүүдөгү жана натыйжалуулугундагы кыйынчылыктарды аныктоо);
- түзөтүүчү, же коррекциялоочу (өнүккөн көндүмдөрдүн жана жөндөмдүүлүктөрдүн калыптануу деңгээлин аныктоо жана аларды окуучулардын өзгөчөлүктөрүнө жараша окуу процессинде түзөтүүлөрдү киргизүү жолу менен өркүндөтүү);
- стимулдаштыруучу, же стимулдаштыруучу-мотивациялоочу (чет тилин өздөштүрүү үчүн позитивдүү мотивдерди түзүү, аны үйрөнүүгө болгон кызыгууну арттыруу);
- баалоо (билим берүүнүн сапатын, окуучулардын активдүүлүгүн, билим берүү процессинин бардык катышуучуларынын көрсөткүчтөрүн баалоо);
- жалпылоо (белгилүү бир этапта тилге болгон жөндөмдүүлүктөргө, сүйлөө көндүмдөрүнө жана билимдерге ээ болуу даражасын аныктоо);
- тарбиялык, өнүктүрүүчү жана тартипти чыңдоочу (белгилүү бир убакыттын ичинде конкреттүү акыл-эстик милдетти чечүү үчүн күч-аракетти тез топтоо жөндөмдүүлүктөрүн өркүндөтүү, көңүл буруу көндүмдөрүн калыптандыруу, психиканын ички резервдерин, өз алдынча психикалык ишмердүүлүктү мобилизациялоо, эрктүүлүккө, туруктуулукка,

чыдамкайлыкка, өзүн-өзү кармай билүүгө, логикалык ой жүгүртүүгө, өз ишине сын көз карашта болууга, ой жүгүртүү маданиятына, талдоого жана жалпылоого, системалаштыруу жана классификациялоо жөндөмдүүлүгүнө тарбиялоо; тилди болжолдоону, реакциянын ылдамдыгын, тапкычтыгын, чыгармачылык жөндөмдөрүн өрчүтүү жана башкалар).

Жогорудагы функциялардын ийгилиги чет тилин окутуунун заманбап дидактикасы жана методикасы тарабынан контролдоого коюлган бир катар талаптар менен камсыз кылынат. Бул талаптар төмөнкүдөй:

- окуу процессинин айрым этаптарында (учурдагы, үзгүлтүксүз жана жыйынтыктоочу) пландоо жана көзөмөл жүргүзүү;

- контролдун заманбап илимдин принциптерине ылайыктуулугу (каражаттарды жана методдорду тандоодо, ошондой эле контролдук тапшырмаларды жана алардын формулировкасын түзүүдө, окуучулардын тилди үйрөнүү жана даярдыгынын деңгээлин, тапшырмалардын ишке ашуусу жана жеткиликтүүлүгүн эске алуу, алардын аң-сезимдүү ишке ашырылышын камсыз кылуу, коммуникативдик багыт);

- контролдук тапшырмалардын натыйжаларын талдоодо жана аларга тиешелүү баа берүүдө ишке ашырылуучу так жана конкреттүү текшерүү көрсөткүчтөрүнө негизделген объективдүүлүк;

- окутуунун ар бир жеке этабы үчүн окутуунун мазмунунун, программада көрсөтүлгөн билимдердин, көндүмдөрдүн жана жөндөмдөрдүн шайкештиги;

- контролдун конкреттүү объектисине так багыт алуу;

- ишенимдүүлүк, контролдун натыйжасында мыйзам ченемдүү натыйжаларды алуу;

- натыйжаларга баа берүүнүн жөнөкөйлүгү, сапаттык жана сандык жактан өлчөөгө ылайыктуу көрсөткүчтөрдү колдонуу;

- сарамжалдуулук, контролдук тапшырмаларды даярдоого, контролду жүргүзүүгө жана натыйжаларды иштеп чыгууга сарпталган минималдуу убакыт;

- текшерүүлөрдүн ырааттуулугу, системалуу мүнөзү, бул контролдоонун бардык функцияларынын аткарылышына оң таасирин тийгизет;

- убакыт бирдигине окуучулардын максималдуу санын камтуу;

- окуу процессинин башка компоненттери менен контролдун органикалык биримдиги.

Азыркы мезгилде тестирилөө кеңири жайылган. Чындыгында эле, туура иштелип чыккан тест контролдоого коюлган бардык талаптарга жооп берет. Тесттин негизги артыкчылыктары болуп анын объективдүүлүгү, баалоонун жеңилдиги, минималдуу убакытта окуучулардын максималдуу санын камтуусу, сандык өлчөө мүмкүнчүлүгү, өткөрүү жана баалоо ылдамдыгы ж.б. саналат. Кемчиликтерине жолдуулук элементин кошууга болот, мында окуучу туура жоопту кокусунан тандап алуусу мүмкүн. Бул элементти бир нече тапшырманы кошуу менен азайтса болот, мисалы, бир эреже үчүн. Туура жоопту бир нече жолу катар таап алуу дээрлик мүмкүн эмес.

Тестирлөө тапшырмасын темасы боюнча топтоштуруу максатка ылайык. Анткени натыйжаларды талдоодо мугалим жана окуучулар кайсы эреже же тема өздөштүрүлгөн же өздөштүрүлбөгөн, ката жеке мүнөзгө ээби же бир катар тапшырмада кетирилгенби ачык-айкын көрө алышат. Көп тапшырмада ката кетирилген учурда тигил же бул теманын толук эмес иштелип чыккандыгы же методдордун натыйжасыздыгы айгине болот.

Компьютердик технологияны колдонуу тестирлөөнүн эффективдүүлүгүн жана ылдамдыгын бир топ жогорулатат, жекече мамилени жана заматта баа берүүнү камсыздайт, кетирилген каталардын үстүнөн дароо иштөөгө мүмкүндүк берет. Программаны баалоодон кийин каталарга талдоо берилип, жыйынтыгында окуучунун иштөөсүнө керек болгон темалар көрсөтүлө тургандай түзүүгө болот. Ошондой эле темалар боюнча колдонмо жана кошумча көнүгүүлөр болушу мүмкүн.

Тесттерде төмөнкүдөй негизги тапшырмалар болуусу мүмкүн:

1. Берилген варианттардан туура жоопту табыңыз;
2. Туура жоопту жазыңыз;
3. Ооба же жок деп жооп бериңиз,
4. Оң графадагы суроо/сүйлөм үчүн сол тилкеден жоопту/сүйлөмдү тандаңыз.

Тесттин биринчи түрү – текшерилип жаткан адам менен компьютердин ортосундагы салыштырмалуу жөнөкөй диалог болуп саналат. Мындай тест өтө тез өтөт жана атайын компьютердик көндүмдөрдү талап кылбайт, анткени окуучулардан туура жооптун катар санын тандоо гана талап кылынат. Тесттин бул түрүнүн кемчилиги катары жооптун «жашыруун кыйытмасын» атоого болот.

Тесттин экинчи түрү клавиатураны билүү, текстти терүү, өзгөртүү жана ондоолорду киргизүү көндүмдөрүн талап кылат. Окутуунун баштапкы этабында бул көндүмдөр али жетишээрлик калыптана элек болуп, андыктан тест мугалим пландагандан да көп убакытты талап кылышы мүмкүн. Мындан тышкары, компьютерди колдонуу менен тестирлөөнүн өзгөчөлүгү болуп жооптун жалгыздыгы саналат.

Тесттин үчүнчү түрү эң жөнөкөй, аны жогорку деңгээлдеги тайпада колдонуу максатка туура келбейт.

Төртүнчү түрдөгү тест кептин грамматикалык чеберчилигин көзөмөлдөөгө ылайыктуу.

Эреже катары, чет тили мугалиминин информатика жана компьютердик технологиялар тармагында атайын даярдыгы жок экендигин эске алуу зарыл. Андыктан, колдонулууга жаткан тестирлөө программасы төмөнкү талаптарга жооп берүүгө тийиш:

- ишке киргизүүнүн жөнөкөйлүгү;
- тест тапшыруучуга суроого жооп берүүнүн тартибин түшүндүрүү;
- тестирлөөнүн аягында баа берүү;
- ката кетирилген суроолорду жана аларга туура жоопторду көрсөтүү;
- суроолорду жөнөкөй алмаштырууну камсыз кылуу [9. 79 б.].

Ар бир иш баштоодо суроолордун жана жооптордун тартибин өзгөртүү мүмкүн болсо, тесттин объективдүүлүгүнүн пайызы жогорулайт. Окуучулардын жоопторун атайын файлга сактоо ишти анализдөөгө мүмкүндүк берет. Компьютердик тестирлөө ар бир жеке жоопту да, жалпы тестти да ойлонууга кетүүчү убакытты чектөөгө мүмкүндүк берет, ошол эле учурда экранда ишти бүтүрүү үчүн канча убакыт калганы көрсөтүлүшү керек.

Тесттин бир түрү болуп адаптивдик тест (adaptive test) саналат, ал тесттин мурунку тапшырмаларына окуучунун жообу кийинки тапшырмаларды тандоого таасир эте тургандай түзүлөт. Компьютер суроонун талап кылынган татаалдыгын окуучунун жообуна жана тест тапшыруучунун кийинки суроолорго жооп берүү жөндөмүнө жараша аныктайт. Тесттин

объективдүүлүгүнө ар кандай окуучулардын ар түрдүү суроолорго жооп беришинин натыйжасында жетишилет [10. 23-40 б].

Тесттерди түзүүдө тест акыл-эс ишмердүүлүгүн өнүктүрүүгө, тактап айтканда, салыштыруу, талдоо, синтездөө, жалпылоо, тилдик кубулуштардын ортосундагы байланыштарды табуу, жыйынтык чыгаруу ж.б.у.с. жөндөмдүүлүктөрдү өнүктүрүүгө өбөлгө жаратышы тийиш экендигин эске алуу зарыл.

Тестирлөөдөн тышкары контролдун башка ыкмалары (сурамжылоо, жазуу жүзүндөгү контролдук тапшырмалар, оозеки жана жазуу) бар.

Грамматикалык жөндөмдүн калыптануу деңгээлин же тигил же бул грамматикалык эрежени өздөштүрүү даражасын аныктоо үчүн тесттик параметрлерди карап көрөлү:

1. Тест тапшырманын эки түрүн камтыйт:

1.1. Тапшырманы (суроо, билдирүү ж.б.) окуу, маалыматтар катарынан туура жоопту тандоо.

1.2. Текстти окуу (1500-3000 басма символдор) жана тексттен кийинки тапшырмаларды аткаруу (1.1-бөлүмдү караңыз).

2. Тандоо үчүн жооптордун санын 2ден 4кө чейин каалагандай коюуга болот (максималдуу 4).

3. Тестти аткаргандан кийин окуучу туура аткарылган тапшырмалардын санын, тестте кетирилген каталардын санын, ката кетирилген позициялардын катар санын билип, алардын жоопторун туурасы менен салыштыра билиши керек.

4. Тестте тапшырмалардын саны 50гө чейин (эгерде чексиз тапшырмаларды жүктөөгө мүмкүнчүлүк болсо, анда позициялардын санын койбогон жакшы).

5. Тестти же кандайдыр бир позицияны аткарууга белгиленген убакытты коюу же койбоо – мугалимдин каалоосу боюнча.

6. Тестти толугу менен көрүү, мурунку позицияларга кайтуу, оңдоолорду киргизүү мүмкүнчүлүгү.

7. Тапшырмалардын берилүү тартиби эки түрдүү болууга тийиш: а) тесттеги позициялар бирдей болуп, бирок ар бир жолу жаңы комбинацияда берилсе, тесттин ичинде тапшырмаларды кокусунан тандоо; б) бардык окуучулар үчүн тест позициялардын бирдей тартиби менен берилет.

8. Тесттен өткөндөн кийин натыйжалар эки параметрде көрсөтүлөт: а) тесттеги тапшырмалардын саны, туура жооптордун саны, кетирилген каталардын саны; б) тестти аткаруу сабаттуулугунун пайызы.

9. Сыноонун натыйжалары журналга жазылат. Журналга окуучунун фамилиясы жана аты, тестирлөөнүн датасы, тесттин номери же аталышы, аткарылышы (пайыздык жана сандык көрсөткүчтө – каталар жана туура жооптор) жазылат; мүмкүн болсо, натыйжалар окуучунун жеке журналына, ошондой эле топтун журналына жалпы тизмеси менен жазылууга тийиш.

10. Натыйжаларды басып чыгарууга болот.

11. Мугалимдин керек учурларда тесттик тапшырмаларга өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүүгө мүмкүнчүлүгү болууга тийиш (сыр сөз аркылуу).

Жогорудагыларга ылайык тилдин грамматикалык жагын окутууда компьютерди колдонуунун негизги себептеринин бири болуп эң алгач «окуучунун таанып-билүү иш-аракетин башкаруунун негизи» катары алган билимди, жөндөмдүүлүктөрдү жана көндүмдөрдү көзөмөлдөө тартибин автоматташтыруу саналат [11. 260 б].

Сөз окуу процессин туура пландаштырууга мүмкүндүк берүүчү окуунун баштапкы деңгээлин орнотуу жөнүндө да, билимди өздөштүрүүнүн, жөндөмдүүлүктөрдүн жана

көндүмдөрдүн өнүгүшүнүн учурдагы сапатын контролдоо жөнүндө да болуп жатат. Бул болсо мугалимге окуу процессин рационалдуу башкарууга мүмкүндүк берет.

Мындан тышкары, мектептердеги тажрыйбаны талдоо көрсөткөндөй, окуунун деңгээлин компьютердик башкаруу контролдун объективдүүлүгүн бир топ жогорулатууга шарт түзөт жана ошол эле мезгилде анын стандартташтырылышын камсыз кылат. Анткени, жогорку окуу жайларында да, мектептерде да контролду уюштуруунун салттуу методу боюнча даярдыктын деңгээлин баалоонун так критерийлери иштелип чыккан эмес.

Баалоонун так критерийлеринин жоктугунан улам билимди баалоодо субъективдүүлүктү көрсөткөн маалыматтар В.П.Беспалько тарабынан келтирилген. Анын экспериментинин жүрүшүндө ар кандай көрсөтмөлөрдү алган мугалимдер окуучунун бир эле иши үчүн 1, 2, 3, 4 деген бааларды коюшкан [12. 352 б].

Эгерде компьютердик көзөмөлдөө процедурасы автоматташтырылса, анда баалоо критерийлерин унификациялоого гана эмес, ар бир контролдук тапшырмага жана окутуунун интегралдык бааланышына таасир этүүчү ар бир катага «салмак» коюуга да мүмкүндүк пайда болот [13. 448 б].

Баалоонун так критерийлеринин жоктугуна байланышкан билим алуу деңгээлин баалоонун субъективдүүлүгүнөн тышкары, мектептерде билим алуу деңгээлине көзөмөл жүргүзүүнүн салттуу ыкмасын колдонуудан келип чыккан психологиялык факторлор менен шартталган субъективдүүлүк да орун алат. Орто мектептердин мугалимдери «сүйүктүү» окуучуларынын бааларын системалуу түрдө жогорулаткан фактылар жашыруун эмес.

Контролдоо жана өзүн-өзү контролдоо окутуу ишмердүүлүгүнүн автоматташтырууга «жеңил баш ийген» компоненттеринен болуп санаалары да абдан маанилүү экендигин белгилеп кетүү зарыл.

Жыйынтык

Эсептөө техникаларын колдонуунун буга чейинки болгон тажрыйбаларына ылайык, мугалимдин башкаруу иш-аракеттерин компьютердин базасында автоматташтыруу окутуунун техникалык каражаттарын кийирүүнүн бардык критерийлери боюнча билим берүү процессинин натыйжалуулугун камсыздайт. Көйгөйдү изилдөө боюнча компетенттүү окумуштуулар муну ырастайт, бирок маселени чечүүнүн бирден бир жолу катары кабыл алынбоосун эскертишет. Билим алуунун деңгээлин контролдоону автоматташтыруу окуучулардын да, мугалимдердин да убактысынын үнөмдөлүшүн камсыздайт, ал азыраак каражаттарды жана күч-аракетти талап кылат, көпчүлүк учурларда билимди баалоонун объективдүүлүгүнүн жогорулашына шарт түзөт. Англис тилин окутууда тесттерди туура түзүү этаптары аныкталды.

Колдонулган адабияттар тизмеси:

1. **Талызина, Н.Ф.** Теоретические основы контроля в учебном процессе [Текст] / Н.Ф.Талызина. - М.: Знание, 1983. - 96 с.
2. **Полякова, О.Г.** Тест как средство контроля при коммуникативном подходе к обучению иностранному языку. Базовый курс: английский и немецкий языки [Текст]: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. - Москва, 1995. -172 с.; Davies, A. Procedures in Language Test Validation // Testing English for University Study / ed. by A. Hughes. - Modern English Publications in Association with the English Council, 1988. – Pp. 29-35.
3. **Рабинович, Ф.М.** О составлении тестов для контроля понимания в процессе чтения [Текст] / Ф.М.Рабинович, М.В.Розенкранц // Иностранные языки в школе. - 1977. -№ 3. - С. 34-41.
4. **Коккота, В.А.** Лингводидактическое тестирование [Текст] / В.А.Коккота. - М.: Высш. Школа, 1998. -127 с.

5. **Вертоградская, Э.И.** Некоторые психологические особенности тестирования при обучении иноязычной грамматике [Текст] / Э.И.Вертоградская // Псих. и метод. обуч. второму языку.- М.: Моск. ун-т, 1969. - С. 16-19.
6. Computer-Assisted Language Instruction. Ed. By David H.Wyatt. - Oxford etc.: Pergamon Press, 1984. - 189 p.
7. **Bachman, L.F.** Language Testing in Practice: Designing and Developing Useful Languages Tests [Текст] / L.F. Bachman, A.S. Palmer. - Oxford University Press, 1996. - Pp. 19-92.
8. **Крюкова, О.П.** Компьютерные технологии изучения иностранных языков [Текст] / О.П.Крюкова, Ю.И.Лобанов // Новые информ. техн. в образ.: Обзор. Инфор. /НИИВО, вып. 5. - Москва, 1993. - 58 с.
9. **Ермолаев, О.Ю.** Индивидуальность школьника и компьютеры [Текст] / О.Ю.Ермолаев, Т.М.Марютина. - М.: Знание, 1990. - 79 с.
10. **Young, R.** From Conventional to Computer-Adaptive Testing of ESL Reading Comprehension [Текст] / [R.Young, M.D.Shermis, S.R.Brutten, K. Perkins] // System. - 1996. -Vol. 24. - N1.- Pp. 23-40.
11. **Марченко, Е.К.** Психолого-педагогические основы применения машин для обучения и программирование учебной информации [Текст] / Е.К.Марченко // Рижское высш. воен. команд. Краснознаменное уч. им. Маршала С.С.Бирюзова.- Рига, 1974. - 260 с.
12. **Беспалько, В.П.** Образование и обучение с участием компьютеров (педагогика третьего тысячелетия) [Текст] / В.П.Беспалько.- Воронеж: МОДЭК, 2002.-352 с.
13. **Миролюбов, А.А.** История отечественной методики обучения иностранным языкам [Текст] / А.А.Миролюбов. - М.: СТУПЕНИ, ИНФРА, 2002. - 448 с.

Поступила в редакцию: 21.11.2024 г.